68. MEKTUP

٦٨ - ﴿ اَلْمَكْتُوبُ الثَّامِنُ وَالسِّتُّونَ : اِلَى الْفَقِيرِ مُحَمَّدِ هَاشِمِ الْكِشْمِيِ فِي تَحْقِيقِ مَرْتَبَةِ الْوَهْمِ الَّتِي ظَهَرَ الْعَالَمُ فِي تِلْكَ الْمَرْتَبَةِ وَمَا يُنَاسِبُ ذٰلِكَ ﴾

اِنَّ قَوْلَنَا لِلْعَالَمِ مَوْهُومًا لاَ بِمَعْنَى اَنَّهُ مَنْحُوتُ الْوَهْمِ وَمَجْعُولُهُ كَيْفَ يَكُونُ مَنْحُوتَ الْوَهْمِ فَاِنَّ الْوَهْمَ اَيْضًا مِنْ جُمْلَةِ الْعَالَمِ بَلْ بِمَعْنَى اَنَّ الْحَقَّ سُبْحَانَهُ خَلَقَ الْعَالَمَ فِي مَرْتَبَةِ الْوَهْمِ وَاِنْ لَمْ يَكُنِ الْوَهْمُ مَوْجُودًا فِي ذٰلِكَ الْوَقْتِ وَلٰكِنَّهُ كَانَ فِي عِلْمِ اللّٰهِ تَعَالَى وَمَرْتَبَةُ الْوَهْمِ عِبَارَةٌ عَنْ ظُهُورٍ بِلاَ كَوْنٍ وَوُجُودٍ كَمَثَلِ دَائِرَةٍ نَاشِئَةٍ مِنْ جَوَلاَنِ النُّقْطَةِ الْجَوَّالَةِ حَيْثُ اَنَّ لَهَا ظُهُورًا وَلاَ وُجُودًا وَالْحَكِيمُ الْمُطْلَقُ جَلَّ سُلْطَانُهُ خَلَقَ الْعَالَمَ فِي تِلْكَ الْمَرْتَبَةِ وَاَعْطَى الظُّهُورَ الْمَحْضَ ثُبُوتًا وَثَبَاتًا وَاَخْرَجَهُ مِنَ الْغَلَطِ اِلَى الصِّحَّةِ وَمِنَ الْكِذْبِ اِلَى الصِّدْقِ وَجَعَلَهُ نَفْسَ الْاَمْرِ ﴿اُولٰئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ﴾ وَالْمَرْتَبَةُ الْمَوْهُومَةُ مَرْتَبَةٌ عَجِيبَةٌ لاَ مُزَاحَمَةَ لَهَا بِالْمَوْجُودِ اَصْلاً وَلاَ تَدَافُعَ وَلاَ تَثْبُتُ لَهُ جِهَةٌ مِنَ الْجِهَاتِ وَلاَ حَدٌّ وَلاَ نِهَايَةٌ كَمَا لاَ تَنَازُعَ لِلدَّائِرَةِ الْمَوْهُومَةِ مَعَ النُّقْطَةِ الْجَوَّالَةِ الْمَوْجُودَةِ وَلاَ جِهَةٌ مِنَ الْجِهَاتِ ثَابِتَةٌ لَهَا مَعَهَا وَلَمْ يَحْدُثْ فِي النُّقْطَةِ نِهَايَةٌ اَصْلاً مِنْ حُدُوثِ الدَّائِرَةِ الْمَوْهُومَةِ حَيْثُ لاَ يُمْكِنُ اَنْ يُقَالَ اِنَّ النُّقْطَةَ فِي يَمِينِ الدَّائِرَةِ اَوْ فِي شِمَالِهَا اَوْ فِي قُدَّامِهَا اَوْ فِي خَلْفِهَا اَوْ فَوْقَهَا اَوْ تَحْتَهَا وَثُبُوتُ هٰذِهِ الْجِهَاتِ لِلدَّائِرَةِ اِنَّمَا هُوَ بِالنِّسْبَةِ اِلَى الْاَشْيَاءِ الَّتِي لَهَا ثُبُوتٌ فِي مَرْتَبَتِهَا وَاَمَّا مَا هُوَ كَائِنٌ فِي مَرْتَبَةٍ اُخْرَى فَلَيْسَ شَيْئٌ مِنْ هٰذِهِ الْجِهَاتِ بِثَابِتٍ لِلدَّائِرَةِ مَعَهَا وَاَيْضًا لَمْ يَثْبُتْ لِهٰذِهِ النُّقْطَةِ حَدٌّ وَنِهَايَةٌ بِحُدُوثِ تِلْكَ الدَّائِرَةِ بَلْ هِيَ عَلَى صَرَافَتِهَا ﴿وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ الْاَعْلٰى﴾ يَنْبَغِي اَنْ يُعْلَمَ مِنْ هٰذَا الْبَيَانِ حَالُ الْعَالَمِ مَعَ صَانِعِ الْعَالَمِ جَلَّ شَأْنُهُ بِاَنَّهُ لَمْ يَحْدُثْ لَهُ سُبْحَانَهُ مِنْ اِيجَادِ الْعَالَمِ حَدٌّ وَلاَ نِهَايَةٌ وَلَمْ تَحْصُلْ لَهُ جِهَةٌ مِنَ الْجِهَاتِ وَهٰذِهِ النِّسْبَةُ كَيْفَ تُتَصَوَّرُ هُنَاكَ فَاِنَّهُ لاَ اسْمَ مِنْ هٰؤُلاَءِ فِي تِلْكَ الْمَرْتَبَةِ الْعَلْيَاءِ وَلاَ رَسْمَ حَتَّى تُتَصَوَّرَ النِّسَبُ وَطَائِفَةٌ مِنَ الْمَخْذُولِينَ تَوَهَّمُوا مِنْ قُصُورِ نَظَرِهِمْ حُصُولَ هٰذِهِ النِّسَبِ وَثُبُوتَ الْجِهَاتِ فِي حَقِّ صَانِعِ الْعَالَمِ جَلَّ شَأْنُهُ مَعَ الْعَالَمِ وَنَفَوْا رُؤْيَتَهُ تَعَالَى وَزَعَمُوهَا مُحَالاً وَقَدَّمُوا جَهْلَهُمُ الْمُرَكَّبَ وَتَصْدِيقَهُمُ الْكَاذِبَ عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ وَظَنُّوا اَنَّهُ لَوْ كَانَ

الْحَقُّ سُبْحَانَهُ مَرْئِيًّا لَكَانَ فِي جِهَةٍ مِنْ جِهَاتِ الرَّائِي وَذٰلِكَ مُسْتَلْزِمٌ لِلْحَدِّ وَالنِّهَايَةِ وَقَدْ عُلِمَ مِنَ التَّحْقِيقِ السَّابِقِ اَنْ لاَ شَيْئَ فِي حَقِّهِ سُبْحَانَهُ مِنْ هٰذِهِ النِّسَبِ مَعَ الْعَالَمِ سَوَاءٌ اُثْبِتَتِ الرُّؤْيَةُ اَوْ لاَ فَتَكُونُ الرُّؤْيَةُ وَلاَ تَحْدُثُ الْجِهَةُ كَمَا تَحَقَّقَ هٰذَا الْمَعْنَى اَمَا عَلِمُوا اَنَّ هٰذَا الْمَحْذُورَ لاَزِمٌ أَيْضًا فِي وَقْتِ وُجُودِ الْعَالَمِ فَاِنَّ الصَّانِعَ تَعَالَى يَكُونُ فِي جِهَةٍ مِنَ الْعَالَمِ وَيَكُونُ أَيْضًا وَرَاءَ الْعَالَمِ وَهُوَ مُسْتَلْزِمٌ لِلْحَدِّ وَالنِّهَايَةِ فَاِنْ قَالُوا اِنَّهُ فِي جَمِيعِ جِهَاتِ الْعَالَمِ فَمَا يَقُولُونَ فِي حَقِّ لُزُومِ الْحَدِّ وَالنِّهَايَةِ اللاَّزِمِ لِلْوَرَائِيَّةِ وَأَيْضًا الْفَسَادُ وَالْمَحْذُورُ فِي ثُبُوتِ الْجِهَةِ اِنَّمَا هُوَ لِاسْتِلْزَامِهَا النِّهَايَةَ وَهِيَ بِنَفْسِهَا لاَزِمَةٌ هُنَا وَالْخَلاَصُ مِنْ هٰذَا الْمَضِيقِ اِنَّمَا هُوَ فِي اخْتِيَارِ قَوْلِ الصُّوفِيَّةِ اَعْنِي قَوْلَهُمْ لِلْعَالَمِ مَوْهُومًا فَيَحْصُلُ التَّخَلُّصُ حِينَئِذٍ مِنْ اِشْكَالِ الْجِهَةِ وَالنِّهَايَةِ وَلاَ مَحْذُورَ فِي الْقَوْلِ بِاَنَّهُ مَوْهُومٌ اَصْلاً فَاِنَّ لَهُ اَحْكَامًا صَادِقَةً كَالْمَوْجُودِ وَالْمُعَامَلَةُ الاَبَدِيَّةُ وَالتَّنَعُّمَاتُ وَالتَّعْذِيبَاتُ السَّرْمَدِيَّةُ مَرْبُوطَةٌ بِهِ وَالْمَوْهُومُ الَّذِي قَالَ بِهِ السُّوفِسْطَائِيَّةُ الْمَجَانِينَ شَيْئٌ آخَرُ فَاِنَّهُ مُخْتَرَعُ الْوَهْمِ وَمَنْحُوتُ الْخَيَالِ شَتَّانَ مَا بَيْنَهُمَا. **وَلْنَرْجِعْ** اِلَى اَصْلِ الْكَلاَمِ فَنَقُولُ اِنَّهُ لاَ جِهَةَ لِلدَّائِرَةِ الْمَوْهُومَةِ النَّاشِئَةِ مِنَ النُّقْطَةِ الْجَوَّالَةِ بِالنِّسْبَةِ اِلَيْهَا بَلْ هِيَ خَارِجَةٌ مِنْ جَمِيعِ جِهَاتِهَا فَلَوْ صَارَتْ تِلْكَ الدَّائِرَةُ فَرْضًا بِتَمَامِهَا بَصَرًا لَرَأَتِ النُّقْطَةَ مِنْ غَيْرِ جِهَةٍ اَلْبَتَّةَ لِاَنَّ الْجِهَةَ مَفْقُودَةٌ بَيْنَهُمَا وَفِيمَا نَحْنُ فِيهِ أَيْضًا لَوْ صَارَ الرَّائِي بِتَمَامِهِ بَصَرًا وَرَأَى الْحَقَّ جَلَّ وَعَلاَ بِلاَ جِهَةٍ اَيُّ مَحْذُورٍ يَلْزَمُ فِيهِ وَالْمُؤْمِنُونَ يَرَوْنَهُ سُبْحَانَهُ فِي الْجَنَّةِ بِكُلِّيَّتِهِمْ وَلاَ يَثْبُتُ جِهَةٌ اَصْلاً وَبِحُكْمِ **«تَخَلَّقُوا بِاَخْلاَقِ اللّٰهِ»** تَحْصُلُ هٰذِهِ الدَّوْلَةُ لِلاَوْلِيَاءِ فِي الدُّنْيَا وَيَصِيرُونَ بِكُلِّيَّتِهِمْ بَصَرًا وَاِنْ لَمْ تَكُنْ رُؤْيَةً فَاِنَّهَا مُخْتَصَّةٌ بِالْآخِرَةِ وَلٰكِنْ لَهَا حُكْمُ الرُّؤْيَةِ وَاِنَّمَا قُلْتُ **«تَخَلَّقُوا بِاَخْلاَقِ اللّٰهِ»** فَاِنَّهُمْ قَالُوا فِي الْوَاجِبِ تَعَالَى ذَاتُهُ كُلُّهَا بَصَرٌ وَكُلُّهَا سَمْعٌ وَكُلُّهَا عِلْمٌ وَلِلْمُتَخَلِّقِينَ نَصِيبٌ مِنْ هٰذِهِ الاَخْلاَقِ اَلْبَتَّةَ وَكُلُّ صِفَةٍ مِنْ صِفَاتِهِمْ تَأْخُذُ فِي ذٰلِكَ الْمَقَامِ حُكْمَ كُلِّيَّتِهِمْ فَيَصِيرُونَ بِكُلِّيَّتِهِمْ بَصَرًا مَثَلاً وَيُعْطَى سَائِرُ الْمُؤْمِنِينَ هٰذِهِ النِّسْبَةَ فِي الآخِرَةِ فَيَتَشَرَّفُونَ هُنَالِكَ بِدَوْلَةِ الرُّؤْيَةِ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالَى وَلاَ يَلْزَمُ عَلَى هٰذَا التَّقْدِيرِ مَحْذُورٌ وَاشْتِبَاهٌ اَصْلاً وَاللّٰهُ سُبْحَانَهُ اَعْلَمُ بِحَقِيقَةِ الْحَالِ.

TÜRKÇE ANLAMI

- **el-Fakîr Muhammed Hâşim el-Kışmî'ye yazılmıştır**
- **Âlemin zâhir olduğu vehim mertebesi ve ilgili meseleler**

Âlem mevhumdur derken âlemin vehim tarafından şekillenmiş olduğunu ve onun tarafından yapıldığını söylemiyoruz. Vehmin şekillendirdiği bir şey olması da mümkün değildir zaten. Çünkü vehmin kendisi âlemin bir parçasıdır.

Biz şunu kastediyoruz: Hak Sübhânehû âlemi vehim mertebesinde yaratmıştır. Vehim o zaman mevcut değil idiyse de Allah'ın ilminde var idi. Vehim mertebesi, oluşsuz ve varlıksız bir görüntüden ibârettir. Dâirevî olarak dönen noktanın hareketinden oluşan bir dâire gibi ki görünmekle birlikte varlığı yoktur. Hakîm-i Mutlak [c.c.] âlemi bu mertebede yarattı ve o görüntüye varlık ve yerleşiklik bahşetti. Böylelikle onu yanlıştan sahihliğe ve yalandan doğruya çıkardı. Onu mevcut durum yaptı. *"Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir. Allah bağışlar ve merhamet eder."*[8]

Mevhum mertebe acayip bir mertebedir; mevcûda engelliği söz konusu değildir. Kendisi için her hangi bir cihet sâbit değildir. Sınırsız ve nihâyetsizdir. Nitekim mevhum dâirenin, mevcut olan "dönen nokta" ile bir sorunu yoktur. Noktayla birlikte kendisi için bir cihet de oluşmaz. Mevhum dâirenin hudûsu sebebiyle noktada bir nihayet meydana gelmez.

Mesela, noktanın, dâirenin sağında, solunda, önünde, arkasında, üstünde veya altında olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu yönlerin daire için kullanılması, dairenin mertebesinde bulunan diğer şeylere nisbetledir. Diğer mertebelerde olan şeylerle birlikte bulunması durumunda bu yönlerden herhangi birisi, dâire için sâbit olmaz. Aynı şekilde, o dairenin hudûsu sebebiyle noktada bir sınır veya nihayet sabit olmaz. Aksine nokta kendi aslî şekli üzere devam eder. *"En üstün misali ise Allah verir"*[9]

---

[8] Furkân, 70.

[9] Nahl, 60.

Bu açıklamayla âlemin yaratıcısı karşısındaki durumu anlaşılmalıdır. Şöyle ki, âlemi var etmekle Allah Sübhânehû'da sınır ve nihâyet oluşmamıştır. O'nun için her hangi bir yön de sâbit olmamıştır. Burada böyle bir alaka nasıl tasavvur edilebilir? Onların burada ne isimleri, ne de alâmetleri yoktur ki bir takım nisbetler tasavvur edilebilsin.

Nasipsiz mahrumlardan bir topluluk, kıt akıllı olmaları sebebiyle âlemin yaratıcısı hakkında bu nisbetlerin oluştuğu ve bu yönlerin sâbitliğinin âlemle birlikte olduğu vehmine kapıldı. Bu yanlış tasavvurları sebebiyle, Allah Teâlâ'nın görülmesini reddederek bunun muhâl olduğunu ileri sürdüler. Koyu cehâletlerini ve yalancı tasdiklerini Kitâb'ın ve Sünnet'in önüne geçirdiler. Şöyle bir zanna kapıldılar: "Şayet Hak Sübhânehû görülebilseydi görenin yönlerinden birinde olurdu. Bir yönde olmak ise sınırlılığı ve sonluluğu gerektirir."

Halbuki yukarıdaki açıklamayla bilindi ki; Allah Sübhânehû'nun bu âleme, bu nisbetlerden hiçbiriyle bir bağlılığı yoktur. Kabul etseler de etmeseler de Allah Teâlâ görülecek ve yukarıda da açıklandığı üzere, bu görmede hiçbir yön olmayacaktır. Bunlar bilmez mi ki, aynı sakıncanın âlemin yaratılması esnasında da olması gerekir. Çünkü Allah Teâlâ yaratırken âlemin bir cihetinde olur. Âlemin ötesinde olur ki bu durum da sınırlılığı ve sonluluğu gerektirir.

Eğer "Allah Teâlâ âlemin bütün cihetlerindedir." derlerse, ötelik için gerekli olan sınırlılığın ve sonluluğun gerekliliği konusunda ne diyecekler? Ayrıca, yönün sübûtu konusunda fesat ve sakıncanın olması sonlu olmayı gerektirdiği içindir. Halbuki sonluluk burada da gerekmektedir.

Bu dar geçitten çıkmak ancak sûfîlerin sözünü seçmekle mümkün olur. Yani sûfîlerin, âlemin mevhum olduğuna dair görüşleri seçilirse bu cihet ve sonluluk sorunundan kurtuluş ancak o zaman mümkün olur. Üstelik âlemin mevhum olduğunu söylemekte kesinlikle bir sakınca yoktur. Çünkü mevcut gibi doğru hükümleri vardır. Ebedî muâmele, dâimî nimet ve bitmeyen azap bu âleme bağlıdır. Mecnûn sofistlerin (felsefecilerin) sözünü ettiği mevhum farklı bir şeydir. Çünkü onlara göre mevhum, vehmin îcâd ettiği ve hayalin şekillendirdiği şeydir. Aralarındaki fark çok büyüktür.

Esas konuya dönersek, biz şunu diyoruz: Dönen noktadan doğan mevhûm dâirenin noktaya nisbetle ciheti yoktur. Hatta o nokta, onun bütün cihetlerinin dışındadır. Farz-ı muhal, şayet o daire bütünüyle görme olsa noktayı kesinlikle yönsüz olarak görür. Çünkü artık aralarında yön yoktur. Eğer gören tamamıyla göz olsa ve Hak Sübhânehû'yu yönsüz olarak görse burada nasıl bir sakınca olabilir ki?! Müminler de Hak Sübhânehû'yu cennette bütünleriyle görecek ve kesinlikle bir cihet sâbit olmayacak.

"Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız" hükmü gereği, bu büyük nimet velîlere dünyada nasip olur ve onlar tamamen göz olurlar. Bu nimet, her ne kadar görme olmasa da -çünkü o âhirete mahsustur- görme hükmündedir. *"Allah'ın ahlakıyla ahlaklanınız"* dedim. Çünkü onlar, Vâcib Teâlâ'nın zâtının bütünüyle göz, bütünüyle kulak ve bütünüyle ilim olduğunu söylemişlerdir. Ahlak sâhibi olanlar bu ahlaktan nasiplenir. Bu makamda onların her bir sıfatı bütünlerinin hükmünü alır. Dolayısıyla, mesela bütünüyle göze dönüşürler. Diğer müminlere ise bu nisbet âhirete verilecek. İnşallah, Allah Teâlâ'yı görme nimetiyle orada müşerref olacaklar. Bu taktirde bu konuda bir sakınca ve şüpheli bir durum olmaz. Hâlin hakîkatini en iyi bilen Allah Sübhânehû'dur.

KELİME ANLAMI

68. ◀ اَلْمَكْتُوبُ الثَّامِنُ وَالسِّتُّونَ Altmış sekizinci mektup *(Kime gönderilmiştir?)* اِلَى اَلْفَقِيرِ مُحَمَّدٍ هَاشِمِ الْكِشْمِيِّ **Fakir Muhammed Haşim Kişmi'ye** *(Ne hakkındadır?)* فِى تَحْقِيقِ مَرْتَبَةِ الْوَهْمِ **Vehim mertebesini açıklama** اَلَّتِى ظَهَرَ الْعَالَمُ فِى تِلْكَ الْمَرْتَبَةِ **Ki, alem bu mertebede zuhur etmiştir** *(Daha ne hakkındadır?)* وَمَا يُنَاسِبُ ذٰلِكَ **Ve buna uygun konular hakkındadır. ➤**

اِنَّ قَوْلَنَا لِلْعَالَمِ مَوْهُومًا Bizim aleme mevhum dememiz لاَ بِمَعْنَى Şu manada değildir: اَنَّهُ مَنْحُوتُ الْوَهْمِ وَمَجْعُولُهُ Alem vehmin ürettiği ve icat ettiği bir şeydir كَيْفَ يَكُونُ مَنْحُوتَ الْوَهْمِ Alem nasıl vehmin ürettiği bir şey olabilir ki? فَاِنَّ الْوَهْمَ أَيْضًا مِنْ جُمْلَةِ الْعَالَمِ Çünkü vehim de alemlerden biridir بَلْ بِمَعْنَى Bilakis şu manadadır: اَنَّ الْحَقَّ سُبْحَانَهُ خَلَقَ الْعَالَمَ Allah Teâlâ alemi yarattı *(Nerede?)* فِى مَرْتَبَةِ الْوَهْمِ Vehim

mertebesinde وَاِنْ لَمْ يَكُنِ الْوَهْمُ مَوْجُودًا Her ne kadar vehim var olmasa da *(Ne zaman?)* فِي ذٰلِكَ الْوَقْتِ O (yaratma) vaktinde وَلٰكِنَّهُ كَانَ فِي عِلْمِ اللّٰهِ تَعَالَى Fakat vehim, Allah Teâlâ'nın ilminde var idi وَمَرْتَبَةُ الْوَهْمِ Vehim mertebesi عِبَارَةٌ عَنْ ظُهُورٍ Zuhur etmekten ibarettir *(Nasıl?)* بِلاَ كَوْنٍ وَوُجُودٍ Vücut ve varlık olmadan *(Vehmin hali ne gibidir?)* كَمَثَلِ دَائِرَةٍ نَاشِئَةٍ Oluşan bir dairenin hali gibidir *(Neden oluşan?)* مِنْ جَوَلاَنِ النُّقْطَةِ الْجَوَّالَةِ Dairesel olarak dönen noktanın hareketinden *(Bu daire niçin vehim mertebesi gibidir?)* حَيْثُ اَنَّ لَهَا ظُهُورًا Çünkü bu daireni zuhuru vardır وَلاَ وُجُودًا (Ama) varlığı yoktur وَالْحَكِيمُ الْمُطْلَقُ جَلَّ سُلْطَانُهُ Hakimi mutlak olan Allah Teâlâ خَلَقَ الْعَالَمَ فِي تِلْكَ الْمَرْتَبَةِ Alemi bu mertebede yarattı وَاَعْطَى الظُّهُورَ الْمَحْضَ Ve sırf zuhura verdi *(Ne?)* ثُبُوتًا وَثَبَاتًا Sübut ve sebat وَاَخْرَجَهُ Ve onu çıkardı مِنَ الْغَلَطِ اِلَى الصِّحَّةِ Yanlıştan gerçeğe وَمِنَ الْكِذْبِ اِلَى الصِّدْقِ Ve yalandan doğruya وَجَعَلَهُ نَفْسَ الاَمْرِ Ve onu nefsul emir yaptı اُولٰئِكَ İşte bunlar يُبَدِّلُ اللّٰهُ سَيِّئَاتِهِمْ Allah bunların günahlarını çevirir *(Neye?)* حَسَنَاتٍ İyiliklere وَالْمَرْتَبَةُ الْمَوْهُومَةُ مَرْتَبَةٌ عَجِيبَةٌ Mevhum mertebe acayip bir mertebedir لاَ مُزَاحَمَةَ لَهَا بِالْمَوْجُودِ Onun mevcutla bir rekabeti yoktur اَصْلاً Kesinlikle وَلاَ تَدَافُعَ Aralarında çekişme de yoktur وَلاَ تَثْبُتُ لَهُ Ona sabit olmaz *(Ne?)* جِهَةٌ مِنَ الْجِهَاتِ Hiçbir yön وَلاَ حَدٌّ وَلاَ نِهَايَةٌ Ne bir sınır ne de bir son كَمَا لاَ تَنَازُعَ Nasıl ki sorunu yoktur *(Neyin?)* لِلدَّائِرَةِ الْمَوْهُومَةِ Mevhum dairenin *(Ne ile?)* مَعَ النُّقْطَةِ الْجَوَّالَةِ الْمَوْجُودَةِ Mevcut dönen noktayla وَلاَ جِهَةٌ مِنَ الْجِهَاتِ ثَابِتَةٌ Ve hiçbir cihet sabit değildir *(Neye?)* لَهَا O daireye *(Ne ile beraber?)* مَعَهَا O noktayla beraber وَلَمْ يَحْدُثْ فِي النُّقْطَةِ Ve noktada meydana gelmemiştir *(Ne?)* نِهَايَةٌ Bir son اَصْلاً Kesinlikle *(Neden dolayı?)* مِنْ حُدُوثِ الدَّائِرَةِ الْمَوْهُومَةِ Mevhum dairenin meydana gelmesinden dolayı حَيْثُ لاَ يُمْكِنُ Çünkü mümkün değildir *(Ne?)* اَنْ يُقَالَ Şöyle denilmesi اِنَّ النُّقْطَةَ فِي يَمِينِ الدَّائِرَةِ Nokta dairenin sağında اَوْ فِي شِمَالِهَا Veya solunda اَوْ فِي قُدَّامِهَا Veya önünde اَوْ فِي خَلْفِهَا Veya arkasında اَوْ فَوْقَهَا Veya üstünde اَوْ تَحْتَهَا Veya altındadır (denilmesi

mümkün değildir) وَثُبُوتُ هٰذِهِ الْجِهَاتِ لِلدَّائِرَةِ Bu yönlerin daireye sabit olması اِنَّمَا هُوَ O sadece بِالنِّسْبَةِ اِلَى اْلاَشْيَاءِ الَّتِى لَهَا ثُبُوتٌ Sübutu olan şeylere nispetledir *(Nerede sübutu olan?)* فِى مَرْتَبَتِهَا Dairenin mertebesinde وَاَمَّا مَا هُوَ كَائِنٌ Varolan şeylerse *(Nerede?)* فِى مَرْتَبَةٍ اُخْرٰى Diğer bir mertebede فَلَيْسَ شَيْئٌ مِنْ هٰذِهِ الْجِهَاتِ بِثَابِتٍ Bu yönlerden hiçbiri sabit değildir *(Neye?)* لِلدَّائِرَةِ Daireye *(Ne ile beraber?)* مَعَهَا O şeylerle beraber وَأَيْضًا لَمْ يَثْبُتْ لِهٰذِهِ النُّقْطَةِ Ve de bu noktaya sabit olmamıştır *(Ne?)* حَدٌّ وَنِهَايَةٌ Bir sınır ve son *(Ne sebebiyle?)* بِحُدُوثِ تِلْكَ الدَّائِرَةِ Bu dairenin ortaya çıkması sebebiyle بَلْ هِىَ عَلَى صَرَافَتِهَا Bilakis nokta aslı üzeredir وَلِلّٰهِ الْمَثَلُ اْلاَعْلَى En üstün misal Allah Teâlâ'ya aittir يَنْبَغِى اَنْ يُعْلَمَ Bilinmesi gerekir *(Neden?)* مِنْ هٰذَا الْبَيَانِ Bu açıklamadan *(Neyin bilinmesi gerekir?)* حَالُ الْعَالَمِ مَعَ صَانِعِ الْعَالَمِ جَلَّ شَأْنُهُ Alemin şanı yüce yaratanıyla olan durumu بِاَنَّهُ لَمْ يَحْدُثْ لَهُ سُبْحَانَهُ Allah Teâlâ için meydana gelmemiştir *(Neden dolayı?)* مِنْ اِيجَادِ الْعَالَمِ Alemi yaratmasından dolayı *(Ne?)* حَدٌّ وَلاَ نِهَايَةٌ Bir sınır ve son وَلَمْ تَحْصُلْ لَهُ Ve onun için hasıl olmamıştır *(Ne?)* جِهَةٌ مِنَ الْجِهَاتِ Hiçbir yön وَهٰذِهِ النِّسْبَةُ كَيْفَ تُتَصَوَّرُ Bu nispet nasıl tasavvur edilebilir? *(Nerede?)* هُنَاكَ Orada فَاِنَّهُ لاَ اسْمَ مِنْ هٰؤُلاَءِ Çünkü bunların hiçbir ismi yoktur *(Nerede?)* فِى تِلْكَ الْمَرْتَبَةِ الْعَلْيَاءِ Şu yüce mertebede وَلاَ رَسْمَ Ve resmi de yoktur حَتَّى تُتَصَوَّرَ النِّسَبُ Ta ki şu nispetler düşünülebilsin وَطَائِفَةٌ مِنَ الْمَخْذُولِينَ تَوَهَّمُوا Nasipsizlerden bir grup sandılar *(Neden dolayı?)* مِنْ قُصُورِ نَظَرِهِمْ Basiretlerinin yetersiz olmasından dolayı *(Neyi sandılar?)* حُصُولَ هٰذِهِ النِّسَبِ Bu nispetlerin hasıl olduğunu وَثُبُوتَ الْجِهَاتِ Ve yönlerin sabit olduğunu *(Kim hakkında?)* فِى حَقِّ صَانِعِ الْعَالَمِ جَلَّ شَأْنُهُ Alemi yaratan şanı yüce Allah hakkında *(Ne ile beraber?)* مَعَ الْعَالَمِ Alemle beraber وَنَفَوْا رُؤْيَتَهُ تَعَالَى Ve Allah'ı görmeyi nefyettiler وَزَعَمُوهَا مُحَالاً Ve onu imkansız sandılar وَقَدَّمُوا Ve takdim ettiler *(Neyi?)* جَهْلَهُمُ الْمُرَكَّبَ Katmerli cehaletlerini وَتَصْدِيقَهُمُ الْكَاذِبَ Ve yalancı tasdiklerini *(Neye takdim ettiler?)* عَلَى الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ Kuran ve sünnete وَظَنُّوا Ve zannettiler ki,

لَكَانَ فِى اَنَّهُ لَوْ كَانَ الْحَقُّ سُبْحَانَهُ مَرْئِيًّا Eğer Hak Subhânehu görülebilen olsaydı جِهَةٍ مِنْ جِهَاتِ الرَّائِى Görenin yönlerinden birinde olurdu وَذٰلِكَ مُسْتَلْزِمٌ Bu ise gerektirir *(Neyi?)* لِلْحَدِّ وَالنِّهَايَةِ Sınır ve sonu وَقَدْ عُلِمَ Halbuki bilindi *(Neden?)* مِنَ التَّحْقِيقِ السَّابِقِ Geçen açıklamadan (bilindi) ki, اَنْ لاَ شَيْئَ فِى حَقِّهِ سُبْحَانَهُ Allah hakkında hiçbir şey yoktur *(Neden?)* مِنْ هٰذِهِ النِّسَبِ مَعَ الْعَالَمِ Alemle beraber olan şu nispetlerden سَوَاءٌ اُثْبِتَتِ الرُّؤْيَةُ اَوْ لاَ Allah'ı görmek ispat edilsin veya edilmesin فَتَكُونُ الرُّؤْيَةُ Dolayısıyla Allah'ı görmek gerçekleşecek وَلاَ تَحْدُثُ الْجِهَةُ Fakat yön olmayacaktır كَمَا تَحَقَّقَ هٰذَا الْمَعْنَى Nitekim bu mana açığa çıkmıştır اَمَا عَلِمُوا Bu kişiler bilmediler mi ki? اَنَّ هٰذَا الْمَحْذُورَ لاَزِمٌ أَيْضًا Bu sakınca yine gerekir *(Ne zaman?)* فِى وَقْتِ وُجُودِ الْعَالَمِ Alemin yaratılma vaktinde فَاِنَّ الصَّانِعَ تَعَالَى Çünkü Allah Teâlâ يَكُونُ فِى جِهَةٍ مِنَ الْعَالَمِ Alemin bir yönünde bulunur وَيَكُونُ أَيْضًا وَرَاءَ الْعَالَمِ Ve de alemin gerisinde olur وَهُوَ مُسْتَلْزِمٌ Bu da gerektirir *(Neyi?)* لِلْحَدِّ وَالنِّهَايَةِ Sınır ve sonu فَاِنْ قَالُوا Eğer bu kişiler derlerse ki: اِنَّهُ فِى جَمِيعِ جِهَاتِ الْعَالَمِ Allah alemin bütün yönlerindedir فَمَا يَقُولُونَ Öyleyse ne diyecekler? *(Ne hakkında?)* فِى حَقِّ لُزُومِ الْحَدِّ وَالنِّهَايَةِ Sınır ve sonun gerekmesi hakkında *(Öyle sınır ve son ki,)* اَللاَّزِمِ لِلْوَرَائِيَّةِ Gerisinde bulunmaya gerekli olan وَأَيْضًا الْفَسَادُ وَالْمَحْذُورُ Ve de fesat ve sakınca *(Neredeki?)* فِى ثُبُوتِ الْجِهَةِ Yönün sabit olmasındaki اِنَّمَا هُوَ O sadece لاِسْتِلْزَامِهَا النِّهَايَةَ Yön sonu gerektirdiği içindir وَهِىَ بِنَفْسِهَا لاَزِمَةٌ هُنَا Oysaki son bizzat burada da gereklidir وَالْخَلاَصُ مِنْ هٰذَا الْمَضِيقِ Bu darlıktan kurtulma اِنَّمَا هُوَ O sadece فِى اخْتِيَارِ قَوْلِ الصُّوفِيَّةِ Sûfilerin sözünü seçmededir اَعْنِى قَوْلَهُمْ لِلْعَالَمِ مَوْهُومًا Onların 'Alem mevhumdur' sözünü kastediyorum فَيَحْصُلُ التَّخَلُّصُ حِينَئِذٍ O zaman kurtuluş hasıl olur *(Neden kurtuluş?)* مِنْ اِشْكَالِ الْجِهَةِ وَالنِّهَايَةِ Yön ve son sorunundan وَلاَ مَحْذُورَ فِى الْقَوْلِ Söylemekte hiçbir sakınca yoktur *(Neyi söyleme?)* بِاَنَّهُ مَوْهُومٌ Alemin mevhum olduğunu اَصْلاً Kesinlikle فَاِنَّ لَهُ اَحْكَامًا صَادِقَةً Çünkü onun geçerli hükümleri vardır كَالْمَوْجُودِ Mevcut gibi وَالْمُعَامَلَةُ الْاَبَدِيَّةُ Ebedi muamele

مَرْبُوطَةٌ بِهِ Aleme bağlıdır وَالتَّنَعُّمَاتُ وَالتَّعْذِيبَاتُ السَّرْمَدِيَّةُ Ebedi nimet ve azap وَالْمَوْهُومُ الَّذِى قَالَ بِهِ السُّوفِسْطَائِيَّةُ الْمَجَانِينَ Mecnun sofistlerin bahsettiği mevhum وَمَنْحُوتُ Çünkü o vehmin icat ettiği فَاِنَّهُ مُخْتَرَعُ الْوَهْمِ O başka bir şeydir شَيْئٌ آخَرُ الْخَيَالِ Ve hayalin ürettiği bir şeydir شَتَّانَ مَا بَيْنَهُمَا Aralarındaki fark çok büyüktür وَلْنَرْجِعْ اِلَى اَصْلِ الْكَلَامِ Konunun aslına dönelim فَنَقُولَ Ve diyelim ki: اِنَّهُ لاَ جِهَةَ Hiçbir yön yoktur *(Ne için?)* لِلدَّائِرَةِ الْمَوْهُومَةِ النَّاشِئَةِ Oluşan mevhum dairesi için *(Neden oluşan?)* مِنَ النُّقْطَةِ الْجَوَّالَةِ Dönen noktadan *(Neye nispetle yön yoktur?)* بِالنِّسْبَةِ اِلَيْهَا Noktaya nispetle بَلْ هِىَ خَارِجَةٌ Bilakis o nokta dışındadır *(Neyin?)* مِنْ جَمِيعِ جِهَاتِهَا O dairenin tüm yönlerinin فَلَوْ صَارَتْ تِلْكَ الدَّائِرَةُ Eğer o daire olsa *(Nasıl?)* فَرْضًا Sözgelimi بِتَمَامِهَا Tamamıyla *(Ne olsa?)* بَصَرًا Göz olsa لَرَأَتِ النُّقْطَةَ Elbette noktayı görürdü *(Nasıl?)* مِنْ غَيْرِ جِهَةِ اَلْبَتَّةَ Kesinlikle yönsüz olarak لاَنَّ الْجِهَةَ مَفْقُودَةٌ بَيْنَهُمَا Çünkü aralarında yön yoktur وَفِيمَا نَحْنُ فِيهِ أَيْضًا Bizim içinde bulunduğumuz konuda da لَوْ صَارَ الرَّائِى Eğer gören olsaydı بِتَمَامِهِ Tamamıyla *(Ne olsaydı?)* بَصَرًا اَىْ Göz وَرَأَى الْحَقَّ جَلَّ وَعَلاَ Ve Allah'ı görseydi *(Nasıl?)* بِلاَ جِهَةٍ Yönsüz olarak مَحْذُورٍ يَلْزَمُ فِيهِ Burada hangi sakınca gerekirdi ki? وَالْمُؤْمِنُونَ يَرَوْنَهُ سُبْحَانَهُ Müminler Allah'ı görecekler *(Nerede?)* فِى الْجَنَّةِ Cennette *(Nasıl?)* بِكُلِّيَّتِهِمْ Tüm benlikleriyle وَلاَ يَثْبُتُ جِهَةٌ اَصْلاً Ve asla bir yön de sabit olmayacaktır وَبِحُكْمِ تَخَلَّقُوا بِاَخْلاَقِ اللهِ 'Allah'ın ahlakıyla ahlaklanın' hükmünce تَحْصُلُ هٰذِهِ الدَّوْلَةُ Bu nimet hasıl olur *(Kime?)* لِلْاَوْلِيَاءِ Velilere *(Nerede?)* فِى الدُّنْيَا Dünyada وَيَصِيرُونَ بِكُلِّيَّتِهِمْ بَصَرًا Ve onalar tüm benlikleriyle göz olurlar وَاِنْ لَمْ تَكُنْ رُؤْيَةً Her ne kadar bu, görme olmasa da فَاِنَّهَا مُخْتَصَّةٌ بِالْآخِرَةِ Çünkü görme ahirete aittir وَلَكِنْ لَهَا حُكْمُ الرُّؤْيَةِ Fakat bu nimet için görme hükmü vardır وَاِنَّمَا قُلْتُ تَخَلَّقُوا بِاَخْلاَقِ اللهِ 'Allahın ahlakıyla ahlaklanın' dedim فَاِنَّهُمْ قَالُوا فِى الْوَاجِبِ تَعَالَى Çünkü onlar Allah hakkında dediler ki: ذَاتُهُ كُلُّهَا بَصَرٌ Allah'ın zatının tamamı görmek وَكُلُّهَا سَمْعٌ Tamamı işitmek وَكُلُّهَا عِلْمٌ Ve tamamı ilimdir وَلِلْمُتَخَلِّقِينَ Allah'ın ahlakıyla

ahlaklananlar için نَصِيبٌ مِنْ هٰذِهِ الْاَخْلَاقِ اَلْبَتَّةَ Elbette bu ahlaktan bir pay vardır وَكُلُّ صِفَةٍ مِنْ صِفَاتِهِمْ Ve onların her bir sıfatı تَأْخُذُ فِى ذٰلِكَ الْمَقَامِ Bu makamda alır *(Neyi?)* حُكْمَ كُلِّيَّتِهِمْ Benliklerinin hükmünü فَيَصِيرُونَ بِكُلِّيَّتِهِمْ بَصَرًا مَثَلاً Ve böylece tüm benlikleriyle mesela göz olurlar وَيُعْطَى سَائِرُ الْمُؤْمِنِينَ هٰذِهِ النِّسْبَةَ Bu nispet diğer müminlere verilecektir *(Nerede?)* فِى الْآخِرَةِ Ahirette فَيَتَشَرَّفُونَ هُنَالِكَ Onlar da ahirette şereflenecekler *(Ne ile?)* بِدَوْلَةِ الرُّؤْيَةِ Görme nimetiyle اِنْ شَاءَ اللّٰهُ تَعَالَى İnşallah وَلَا يَلْزَمُ عَلَى هٰذَا التَّقْدِيرِ Bu takdirde gerekmez *(Ne?)* مَحْذُورٌ وَاشْتِبَاهٌ Bir sakınca ve karışıklık اَصْلاً Kesinlikle وَاللّٰهُ سُبْحَانَهُ اَعْلَمُ Allah Subhânehu en iyi bilendir *(Neyi?)* بِحَقِيقَةِ الْحَالِ Durumun hakikatini...